

УДК 81`373.612.2=111-029:32

Сідак О.О.

Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

МЕТАФОРА ЯК ЗАСІБ СТВОРЕННЯ ІМІДЖУ ПОЛІТИКА В АНГЛОМОВНОМУ МЕДІАДИСКУРСІ

Анотація. У статті пропонується розгляд ролі метафори та аналіз метафоричних моделей як засобу створення іміджу англомовного політичного лідера в сучасному англійському медіадискурсі. Метафора досліджується як відображення аналогових процесів у формуванні особистісної моделі світу. Імідж сучасного політика – це складний соціально-психологічний феномен і лінгвокогнітивну явище, що створюється на базі певної культури.

Ключові слова: політичний дискурс, імідж, медіадискурс, метафора, метафоричні моделі.

Sidak O.O.

Poltava National Technical Yuri Kondratyuk University

METAPHOR AS THE MEANS OF CREATING THE POLITICAL LEADER IMAGE IN THE ENGLISH MEDIA DISCOURSE

Summary. The specification of the metaphorical models as the means of formation of the political leader image in the modern English media discourse, comprises the objective of the research. The metaphor serves as the reflection of the continuous processes and the establishment of the individual global picture, and image construction in particular. The image of a modern political leader is presented as a complex psychosocial phenomenon as well as a linguo-cognitive phenomenon that has occurred due to an impact of a certain culture. In our

research, we have analyzed 90 examples of conventional metaphors that have been employed in the formation of the political image. The results confirm that the following conventional metaphorical domains are utilized in order to form the political image.

Keywords: discourse, image politics, media discourse, metaphor, metaphorical models, political communication.

Постановка проблеми. З когнітивної точки зору метафора є результатом процесу ідентифікації ментальної сутності – концептуального референта (домену цілі) – за допомогою більш конкретної і/або більш структурованої ментальної сутності – концептуального корелята (домену джерела). У контексті англомовного політичного дискурсу метафори-політичні образи актуалізуються вільними словосполученнями з образними словами та реченнями різної структури.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Упродовж останніх років з'явився цілий ряд робіт присвячених дослідженню метафори в англомовному дискурсі: А.Н. Баранов (Дискрепторная теория метафоры) [6], Ю.Н. Караулов (Русская политическая метафора) [15], З.Ю. Петрова (Компьютерная метафора) [17]. Аналіз 90 прикладів конвенціональних метафор, задіяних у формуванні іміджу англомовних політиків, свідчить, що для створення іміджу політика використовуються різні конвенціональні домени.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Попри наявність великої кількості робіт, присвячених вивченню метафор в англомовному дискурсі, актуальним залишається її розгляд з позиції пріоритетних антропоцентричних тенденцій сучасного мовознавства, орієнтованого на вивчення мовлення як діяльності й фактору регуляції соціальної поведінки людини.

Мета статті полягає у встановленні ролі метафори та аналізі метафоричних моделей як засобу створення іміджу політичного лідера в сучасному англійському медіадискурсі. Метафора досліджується як відображення аналогових процесів у формуванні особистісної моделі світу.

Виклад основного матеріалу. Метафоричне мапування є *аналоговим* за своєю природою [16, с. 237] й полягає в накладанні певних складників концептуального корелята, на певні ділянки концептуального референта [16, с. 239], у результаті чого виникає когнітивний ефект «висвітлення-затемнення» [19, с. 240]: «висвітлення» тих ознак референта, які, з погляду суб'єкта мовлення, є істотними для його розуміння, й «затемнення» решти ознак. В термінах Ж. Фоконьє таке мапування називається проєктивним [19, с. 21].

Оскільки у свідомості людини концептуальні структури існують не ізольовано одна від одної, а як складники концептуальних ієрархій, різних за об'ємом і ступенем складності, концептуальні структури (концепти / домени /образ-схеми), взаємодіючи у метафорі, теж становлять собою складно організовані сутності [12, с. 300].

Референтний і корелятивний домени / концепти структуруються двома фреймами – фреймом референта і фреймом корелята. При взаємодії фреймів у зоні подібності створюється *дуга подібності like*, що призводить до появи моделі міжфреймової сітки, яка і стає концептуальним підґрунтям метафори в цілому [12, с. 317].

У випадку комунікативно успішної політичної образи ці фрейми є онтологічно / етологічно інконгруентними. Усвідомлення цієї інконгруентності інтерпретатором і створює комічний ефект.

Для реалізації тактики політичної образи, як правило, застосовуються не конвенціональні метафори, як правило, виражені синтаксичними структурами; ці метафори завжди імпліцитні у тому сенсі, що їх кореляти встановлюються інференційно на підставі аналізу синтаксичних структур, що їх репрезентують, й виведення характеристик корелятивних сутностей, які втілюються в цих структурах [15, с. 107].

Образні метафори виражені образними словами (або фразеологізмами), які експлікують корелятивні сутності, й відтак встановлення корелятив образних метафор не потребує інференції.

У структурі значення образного слова образ функціонує як «внутрішня форма» вторинного найменування, яка віддає частину інформації про *типове уявлення* про ту чи іншу сутність, позначувану вже існуючим ім'ям, у типове уявлення про іншу сутність, позначувану цим же ім'ям, зберігаючи деякі свої риси як образна *гештальт-структура* [8, с. 50].

Якщо концепт – «це все, що ми знаємо про об'єкт в усій екстензії цього знання» [4, с. 97], то типове уявлення становить собою деяку мінімізовану й типізовану (універсальну чи культурно-національну) форму знання, «яка кореспондує з поняттям, формує зміст і умови референції» [8, с. 54]. Типове уявлення онтологізується через прототип як когнітивну обробку концепту на основі знання про типові властивості сутності. Гештальт онтологізується на основі «пам'яті тіла», закорінений у перцептивному сприйнятті сутності [8, с. 59]. Денотат належить свідомості, тоді як гештальт належить уяві. На відміну від прототипу, гештальт-структура завжди редукована. Редукція образу відбувається за рахунок «усікання» якихось несуттєвих для певного значення деталей; вона не змінює природи образу, але «висвітлює» його частину [9, с. 190].

Якщо денотат співвідносний з типовим уявленням про сутність і категоризує сутність, то гештальт відіграє роль квазіденотата, який кваліфікує сутність шляхом уподібнення її іншій сутності [8, с. 406].

Найпростішу структуру мають політичні образи, що втілюються вільними словосполученнями, які містять образну номінацію на позначення корелятивної сутності ХТОСЬ / ЩОСЬ й препозитивне означення, виражене прикметником (Adj + N), який кваліфікує цю сутність на підставі квалітативної схеми [ХТОСЬ / ЩОСЬ є ТАКИЙ], ускладнюючи структуру корелятивного домену. Когнітивна трансформація, що лежить у підґрунті подібного ускладнення корелятивного домену, називається *розширенням* і пов'язана із введенням нового елемента, який не «висвітлюється» у базовій кореляції [8, с. 407].

Механізм утворення метафори-політичної образи на базі образного слова демонструємо на такому прикладі:

[The Times, a British newspaper, on Anthony Charles Lynton Blair (born 1953), Prime Minister of the United Kingdom (1997-2007)] ... *a US poodle* (Ts).

Ця образна метафора була вжита для характеристики Тоні Блера, на той час прем'єр міністра Великої Британії. Актуалізоване значення образного слова *poodle* структурується за взаємодії ознак типового уявлення про референта ТОНІ БЛЕРА (воно різне у різних суб'єктів дискурсу) і ознак гештальта ПУДЕЛЯ, що складають основу для уподібнення [ЩОСЬ-ПУДЕЛЬ є ТАКИЙ: МАЛЕНЬКИЙ / ПОТІШНИЙ / ДОМАШНІЙ / УТРИМУВАНИЙ ХАЗЯЇНОМ → ЗАЛЕЖНИЙ ВІД ХАЗЯЇНА тощо]. Дуга подібності створюється на основі «висвітлення» такої ознаки корелята, як «залежність від хазяїна» й, відповідно, редукування або «затемнення» всіх інших характеристик корелята при проектуванні на референтний домен.

Комічний ефект є наслідком як онтологічної, так і морально-етичної інконгруентності прототипових ознак успішного прем'єр міністра й ознак, що «висвітлюються» гештальтом корелята й відповідно, несумісності фреймів, які активуються при інтерпретації цієї метафори суб'єктами англомовного політичного дискурсу [ПРЕМ'ЄР МІНІСТР є ТАКИЙ: НЕЗАЛЕЖНИЙ / САМОСТІЙНИЙ / ВІДСТОЮЄ ІНТЕРЕСИ ДЕРЖАВИ] і [ПУДЕЛЬ є ТАКИЙ: ПРИНАЛЕЖНИЙ США → ПОВНІСТЮ ЗАЛЕЖНИЙ від «ХАЗЯЇНА»]. Ця інконгруентність задає несерйозну тональність дискурсивної взаємодії і «карнавалізує» норми, що дозволяє втілити стратегію руйнації іміджу політика без порушення морально-етичних і лінгвоетологічних норм.

«Висвітлюючи» такі характеристики референта, як «несамостійність» і «залежність від політики США», метафора реалізує *тактику дискваліфікації* референта, оскільки імплікує відсутність якостей, очікуваних від політичного лідера, а також *тактику дискредитації*, оскільки натякає на дії, неприпустимі для очільника уряду самостійної держави.

Іншим прикладом метафори-політичної образи цього структурного типу є такий вираз В. Черчілля: [Winston Leonard Spencer-Churchill (1874-1965), Prime Minister of the United Kingdom (1951-1955), on Ramsay MacDonald (1866-1937), Prime Minister of the United Kingdom (1929-35)] ... *a boneless wonder*.

За допомогою цієї метафори В. Черчілль уподібнює свого політичного опонента БЕЗХРЕБЕТНОМУ ЧУДУ, що дозволяє «висвітлити» такі його якості, як «неспроможність тримати удар, відстоювати власну точку зору» тощо. Несумісність взаємодіючих фреймів [ПОЛІТИК є ТАКИЙ: ДІСВИЙ / РІШУЧИЙ / ВОЛЬОВИЙ / ЖОРСТКИЙ / ВМІЄ ДОБИВАТИСЯ МЕТИ] і [ЧУДО (ТЕ, що ВИКЛИКАЄ ПОДИВ через НЕВІДПОВІДНІСТЬ СТЕРЕОТИПУ) є ТАКЕ: БЕЗХРЕБЕТНЕ → НЕСПРОМОЖНЕ ДІЯТИ НЕРІШУЧЕ / БЕЗВОЛЬНЕ] переводить висловлення в ігровий модус, створює комічний ефект й дозволяє реалізувати *тактику дискваліфікації* опонента.

Інтерпретація цієї метафори потребує володіння специфічним знанням (в термінах Р. Ленекера [4, с. 7]) про референта, зокрема знанням про таку властивість референта, як нестриманість (англійською *incontinence*). Одним із значень номінації *incontinence* є *lack of voluntary*

control over the passing urine or faeces [NSOED] – (мед.) недержання.

Відтак НЕСТРИМАНОГО ПОЛІТИКА уподібнено ДОМАШНІЙ КІШКІ, які НЕ ДОЗВОЛЯЮТЬ НАДОВГО ЗАЛИШАТИСЬ У ПОМІШКАННІ ЧЕРЕЗ НЕДЕРЖАННЯ. Неочікуваність такого уподібнення й онтологічна несумісність взаємодіючих фреймових структур [ПОЛІТИК, який НЕ МОЖЕ СЕБЕ СТРИМАТИ від СЛОВЕСНОЇ АГРЕСІЇ] і [КІШКА, ЯКА НЕ МОЖЕ СЕБЕ СТРИМАТИ від ШКОДИ У ПОМІШКАННІ] спричиняють комічний ефект. Ця метафора є засобом реалізації *тактики дискваліфікації*, оскільки акцентує відсутність у референта таких необхідних політикою якостей, як «дипломатичність» та «стриманість».

Фрейми, що активуються при актуалізації цієї політичної образи в дискурсі, є несумісними не лише тому, що належать до різних царин людського досвіду – ПОЛІТИК і ФРУКТ, які можна асоціювати лише в рамках ігрового модулю комунікації, але й тому, що характеристики корелята є контрастними по відношенню до стереотипно очікуваних характеристик референта: [ПОЛІТИЧНИЙ ЛІДЕР є ТАКИЙ: ЗНАЧУЩИЙ / ЕНЕРГІЙНИЙ / СИЛЬНИЙ / ВОЛЬОВИЙ / АКТИВНИЙ] і [ГОРІХ є ТАКИЙ: МАЛЕНЬКИЙ ВИСУШЕНИЙ]. В англомовній культурі така якість, як «малий розмір», стереотипно оцінюється негативно [16, с. 342]. Усвідомлення інтерпретатором повної невідповідності гештальта МАЛЕНЬКОГО ВИСУШЕНОГО КОКОСОВОГО ГОРІХА, що асоціюється з ФІЗИЧНИМ ЗГАСАННЯМ, прототипному уявленню про ПОЛІТИЧНОГО ЛІДЕРА, що асоціюється з ЖИТТЄЗДАТНОЮ СИЛОЮ, і викликає комічний ефект.

У цьому випадку комічний ефект підсилюється на підставі специфічного знання про референта: мовцю вдалося досягнути стопроцентного попадання в ситуацію, бо його метафора напрочуд точно відображала зовнішність референта й образ виснаженого горішка закріпився за ним на довгі роки.

Зазначена метафора реалізує *тактику дискваліфікації* на основі акцентування відсутності у референта якостей, необхідних для успішного політичного лідера.

Ще один структурний різновид метафор-політичних образ становлять вільні словосполучення образного слова з препозитивними означеннями, вираженими прикметником та іменником (Adj + N + N):

[Paul Keating (born 1944), Prime Minister of Australia (1991-96) on Andrew Peacock, leader of the opposition] ... *an intellectual rust bucket*.

Ця метафора уподібнює референта ВІДРУ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ІРЖІ й відтак «висвітлює» таку його характеристику, як «нестача інтелекту». Комічний ефект досягається онтологічною несумісністю фреймів, що структурують знання про референта і корелят [ПОЛІТИЧНИЙ ЛІДЕР є ТАКИЙ, що НАРОДЖУЄ НОВІ ІДЕЇ для РОЗВИТКУ СУТНОСТЕЙ] і [ІРЖА є ТАКА, що ЗНИЩУЄ СУТНОСТІ]. Метафора є засобом реалізації *тактики дискваліфікації* референта.

Наступний приклад містить низку метафор проаналізованих структурних типів, вжитих в різний час австралійським політичним лідером Полом Кітінгом:

[Paul Keating (born 1944), Prime Minister of Australia (1991-96), on his opponents]...mangy maggots; gutless spivs; foul-mouthed grubs; painted, perfumed gigolos.

Ще одним структурним типом досліджуваних метафоричних виразів є сполучення образних слів з розширеними препозитивним означенням, побудованим за структурно-семантичною моделлю (заперечна конструкція *nothing more than* + Adv + Participle I + N). Наприклад:

[General McClellan (1826-85), American politician, on Abraham Lincoln (1809-65), President of the United States (1861-65)] ...nothing more than a well meaning baboon.

У формуванні цієї метафори беруть участь фрейми ПОЛІТИК і МАВПА-БАБУЇН. Кмічний ефект, спричинений усвідомленням невідповідності такого уподібнення онтологічним нормам, з одного боку, й невідповідності якостей БАБУЇНА прототипу ПОЛІТИКА, з іншого боку, посилюється розширенням у корелятивному до-

мені [ТАКИЙ: ДОБРОЗИЧЛИВИЙ], втіленим означенням *a well meaning*, а також запереченням можливості будь-якої іншої інтерпретації за допомогою заперечної конструкції *nothing more than*: [РЕФЕРЕНТ є НІЩО ІНШЕ ЯК ДОБРОЗИЧЛИВИЙ БАБУЇН]. Метафора реалізує *тактику дискваліфікації* опонента.

Висновки і пропозиції. Таким чином, у контексті англomовного політичного дискурсу метафори-політичні образи актуалізуються вільними словосполученнями з образними словами та реченнями різної структури. У структурі значення образних слів референт і корелят співіснують як денотат, що співвідноситься з типовим уявленням про позначувану сутність й категоризує цю сутність, і квазіденотат, що співвідноситься з гештальтом й кваліфікує сутність шляхом уподібнення її іншій сутності. Препозитивні або постпозитивні атрибути вільних словосполучень надають додаткові характеристики кореляту на основі когнітивної трансформації розширення.

Список літератури:

1. Анцупов А.Я. Конфликтология в схемах и комментариях. Спб., 2005. 288 с.
2. Аристотель. Этика. Политика. Риторика. Поэтика. Категории. Минск : Литература, 1998. 1392 с.
3. Арутюнова Н.Д. Языковая метафора (синтаксис и лексика). Лингвистика и поэтика. Москва, 1979. С. 147–174.
4. Арутюнова Н.Д. Язык и мир человека. Москва : Языки русской культуры, 1998. 896 с.
5. Арутюнова И.С. Контрастивный анализ выражения иронии в британском и американском вариантах английского языка (в аспекте филологической фонетики) : автореф. дис. на соискание уч. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.04 «Германские языки». Москва, 2002. 28 с.
6. Баранов А.Н. Дискреторная теория метафоры. Москва, 2014. 300 с.
7. Бахтин М.М. Творчество Франсуа Рабле и народная культура Средневековья и Ренессанса. Москва, 1965. 527 с.
8. Бацевич Ф.С. Основы коммуникативной лингвистики. Київ, 2004. 342 с.
9. Бейкер А. Пресуппозиция и типы предложений. Москва, 1985. Вып. 16. Лингвистическая прагматика. С. 406–418.
10. Белехова Л.І. Образний простір американської поезії : лінгвокогнітивний аспект. дис. доктора філол. наук. Київ, 2002. 462 с.
11. Белехова Л.І. Глосарій з когнітивної поетики. Херсон, 2004. 124 с.
12. Блумфилд Л. Язык. Москва, 1968. 607 с.
13. Болдырева Л.М. Стилистические потенции фразеологических единиц в области юмора, иронии и сатиры. Вопросы лексикологии германских языков. Москва, 1979. Вып. 139. С. 48–62.
14. Бровченко И.В. Концептуальная метафора в клише англоязычного научного текста. Дис. канд. филол. наук. Харьков, 2011. 364 с.
15. Караулов Ю.Н. Русская политическая метафора. Москва, 2004. 200 с.
16. Lakoff G., Johnson M. Metaphors We Live by. Chicago, 1980. 242 p.
17. Петрова З.Ю. Компьютерная метафора в современной поэзии. 2016. URL: <https://cyberleninka.ru/article/v/kompyuternaya-metaphora-v-sovremennoy-poezii>
18. Пономарева О.А. Вербализация политического имиджа в российских и американских средствах массовой информации: дис. ... канд. филол. наук. Волгоград, 2008. 215 с.
19. Fauconnier G. Mapping in thought and language. Cambridge university press. Cambridge, 2007. 50 p.